

166 offer...5 fällande domar

-En diskursanalys av trovärdigheten i fällande domar för
människohandel och människohandelsliknande brott i Sverige

Av: Michaela Ioanidis

LUNDS UNIVERSITET

Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)

Vårtermin 2014

Handledare: Reza Banakar

Examinator: Karsten Åström

Sammanfattning

Enligt Nationella samordningssekreteriet mot prostitution, som genomfört en nationell kartläggning om hur många barn som var offer för människohandel, misstänks 166 barn för att ha utsatts för människohandel under åren 2009-2011 och mörketalet anses vara stort. Av dessa 166 barn har bara ett tiotal fått rättslig prövning och endast fem lett till en fällande dom. Syftet med detta arbete är att se närmare på domstolens syn på trovärdighet i människohandelsbrott i Sverige, samt försöka klargöra vilka faktorer som har fått betydelse för domstolarnas bedömning i trovärdighetsfrågan för barnet som t.ex. härkomst, ålder, socioekonomisk bakgrund samt effekterna av den utsatta positionen barnet varit i under en kortare eller längre tidsperiod har uppmärksammas och tillåts ta plats i domskälen. Med användning av textanalys av domar som metod har jag försökt besvara mina frågeställningar. Teorier som har använts för att analysera detta är teorin om det ideala offret samt intersektionalitetsperspektivet.

Nyckelord: barn, människohandel, trovärdighet

Innehåll

Inledning	4
Tidigare forskning	5
Definitioner/Juridiska ramar	8
Syfte	11
Frågeställning	11
Rättssociologisk koppling	12
Problembeskrivning	12
Urval och Begränsningar	13
Datainsamling	14
Metod	14
Etik	15
Teori	15
Det ideala offret	15
Intersektionalitet	16
Redovisning av domar och analys	17
Slutsatser	30

Inledning

Människohandel, som även kallas för den moderna formen av slaveri eller trafficking, är ett kontinuerligt växande internationellt fenomen och problem. Det finns uppskattningar som talar om människohandel som den tredje vinstgivande illegala branschen i världen efter vapen och narkotika.¹ Handeln kan äga rum mellan länder men även inom ett lands gränser enligt FN's definition. Vissa länders nationella lagstiftningar kräver dock att människohandel sker över nationsgränser för att brott ska anses föreligga.²

Sverige implementerade en lag mot människohandel 2002. Efter att den trädde kraft uppmärksammades en otydlighet och svårillämplighet i lagen vilket resulterade i en ändring 2004 och en ändring 1a juli 2010, vilken också är den lag vi idag har i Sverige.

Människohandel utgör ett sammansatt problem. Den berör frågor om mänskliga rättigheter innefattande barns rättigheter, kampen mot den organiserade brottsligheten, migrationsfrågor, fattigdom samt sociala, ekonomiska och politiska skillnader inom och mellan länder. På samtliga dessa områden krävs dels samarbete mellan ursprungs-, transit- och destinationsländer, dels ett sektorsövergripande angreppssätt som involverar alla aktörer inom olika myndigheter och organisationer. I de fall där barn är offer för människohandel, måste särskild hänsyn tas till deras specifika behov, rättigheter och förutsättningar.³

Arbetet mot människohandel för sexuella ändamål förutsätter ett globalt och interregionalt samarbete, men även ett sektorsövergripande angreppssätt som involverar myndigheter, frivilligorganisationer, forskare och allmänheten.⁴

Det sker en stadig ökning av människohandel för sexuella ändamål inom EU. Den ekonomiska krisen påverkar säkerligen människohandeln till viss del där man kan förmoda en rörelse från de

¹ <http://www.unicef.se/om-unicef/fakta-om-unicef-och-barns-rattigheter/fakta-om-barns-rattigheter/handel-med-barn>

² ECPAT International, 2006:6

³ Prop. 2009/10:152

⁴ Prop. 2009/10:152

hårdast drabbade länderna i syd till länderna i norr.⁵ Det som dock bör uppmärksammas är att en minskning av fällande domar om människohandel för sexuella ändamål har inträffat i Sverige.

Enligt Nationella samordningssekretariatet mot prostitution, som genomfört en nationell kartläggning av hur många barn som var offer för människohandel, misstänks 166 barn för att ha utsatts för människohandel under åren 2009-2011 och mörketalet anses vara stort.

Tidigare forskning

Människohandel kallas för den moderna formen av slaveri. Jein Allain gör i sin bok en historisk genomgång av den internationella lagen gällande människohandel genom åren. I boken nämner han definitionen av slaveri som fanns 1926⁶, och syftar på att det inte finns stora skillnader mellan termen slaveri i början på 1900-talet och dagens term som vi har benämnt som människohandel. Allain påstår att slaveri i den internationella lagen ger en välbehövlig stramhet till ett område av lagen, som inte var välutvecklad eller studerad på djupet tills nyligen.⁷

Liz Kelly⁸ syftar i sin rapport att det finns lite forskning kring människohandel och få etablerade forskare riktar sina studier mot detta ämne. I de studier som finns menar Kelly att dokumentation om hur forskningen har bedrivits saknas, det vill säga att metodkapitel för datainsamlingen samt dataanalysen är korta eller till och med avsaknas helt, vilket leder till att forskningen anses vara bristfällig, reliabiliteten försämras och de ges inte möjlighet till metaforskning.⁹ Elzbieta M. Gozdziaik och Elizabeth A. Collett har forskat kring människohandel i norra Amerika och de betonar också de metodologiska problemen inom området. De påstår att få myndigheter systematiskt samlar in data angående människohandel och när de väl lämnar information är den oftast en blandning av data relaterad till människohandel, smuggling och illegal migration.¹⁰ Kelly betonar att en stor ändring har ägt rum de senaste åren då

⁵ Lägesrapport 12, Människohandel för sexuella och andra ändamål, s.39. RPS rapport 2011

⁶ Allain, 2013:379

⁷ Allain, 2013

⁸ Child and Woman abuse studies Unit, University of North London, United Kingdom

⁹ Kelly, 2005:235-236

¹⁰ Gozdziaik, Collett, 2005:107

människohandel har förlyttats från kvinnor med ursprung från Asien eller Afrika till kvinnor med ursprung från Europa, vilket visar dynamiken bakom människohandel som skiftar beroende på vilka länder som lider av socioekonomiska problem.¹¹ I sin rapport nämner hon människohandel av kvinnor och även människohandel av män och barn. Angående män menar hon att det handlar om människohandel som arbetskraft och angående kvinnor och barn handlar det om människohandel för sexuella ändamål. Forskning och kunskap kring människohandel av barn är begränsad då barn oftast inte ses som en kategori utan behandlas som en grupp tillsammans med kvinnorna.¹²

Farrah Bokhari gjorde en översiktlig studie om människohandel av barn i England. Han belyser de brister de lokala myndigheterna har, bristen på specialiserat skydd samt ovissheten kring ett barns invandringsstatus efter det har varit utsatt för människohandel. Hon menar att de brister och ovisshet som finns leder till att barnen hamnar i riskzonen för fortsatt skada och bli påverkade av deras gärningspersoner. En konsekvens av detta är att många barn försvinner från myndigheternas vård och deras mentala problem efter utsattheten för människohandel förblir obehandlade. Hon ger dessutom ett antal förslag på hur en bättre samverkan mellan myndigheter på lokal och internationell nivå kan uppnås. Ett av dessa är att en rapportör för människohandel av barn ska tillsättas, som kommer ha som uppdrag att samla information samt föra statistik som kommer rapporteras årligen.¹³

Varje år gör rikspolisstyrelsen en rapport gällande människohandel för sexuella och andra ändamål. I alla rapporteringar nämns det att det är svårt att uppskatta hur många offer för människohandel det finns då det är många som anmäls för människohandel men sedan döms för människohandelsliknande brott som t.ex. grovt koppleri, koppleri mm. En annan gemensam nämnare vi finner i rapporteringarna är att majoriteten handlar om flickor och kvinnor gällande människohandel för sexuella ändamål. Angående barn som offer för människohandel för

¹¹ Kelly, 2005:240

¹² Kelly, 2005:247

¹³ Bokhari, 2008:201-211

sexuella ändamål nämns det att under alla dessa år finns det inget brottsoffer under 12 år och de flesta är flickor mellan 16 och 17 år.¹⁴

2013 gjordes en inspektion av polismyndigheternas förmåga att utreda ärenden om människohandel för sexuella ändamål och köp av sexuell tjänst. Rapporten som publicerades efteråt fokuserar i stor utsträckning på termen människohandel och dess komplexitet. Utöver det visade inspektionen att de olika polismyndigheterna organiserar sitt arbete kring de inspekterade brottsområdena på olika sätt. Ett exempel är att några polismyndigheter har lagt samman människohandel för sexuella ändamål och människohandel för andra ändamål, vilket leder till en felaktig statistisk dokumentation.¹⁵

2008 gjordes en rapport av Brottsförebyggande rådet (Brå) i samarbete med det europeiska institutet för brottsprevention och kontroll (Finland) och den juridiska institutionen på Tartu universitetet i Estland. Syftet med denna rapport var att studera strukturen i de kriminella nätverken och organisationerna som är involverade i människohandel för sexuella ändamål samt de förhållanden och faktorer av marknadshandeln i Sverige, Finland och Estland. Studien utfördes genom att analysera domar samt förundersökningar gällande människohandel i dessa länder och kombinerades med totalt 53 intervjuer i alla dessa tre länder.¹⁶ Studien visade att Sverige och Finland är destinations länder för de individer som är offer för människohandel för sexuella ändamål och deras ursprungsland var oftast Ryssland, Balkan och de västeuropeiska länderna och väldigt få kommer från Asien och Afrika. De flesta kvinnorna är ca 20 år medan det finns ett antal fall då offret är mellan 15 och 18 år. De bakomliggande faktorerna som gör att kvinnor hamnar i denna situation är fattigdom, diskriminering, sociala problem samt att de tillhör minoriteter i samhället som t.ex. Romer i Västeuropa.¹⁷ En liknande studie genomfördes av Dominika Borg Jansson som valde att istället använda sig av tre olika länder, Polen, Ryssland och Sverige. Hon utgick ifrån att Polen och Ryssland är ursprungsländerna och Sverige är destinationslandet.¹⁸ Syftet med denna studie var dock att diskutera kring vad som händer när

¹⁴ Rikspolisstyrelsen 2009, 2010, 2011, 2012

¹⁵ Rikspolisstyrelsen 2009, 2010, 2011, 2012, Tillsynsrapport 2013

¹⁶ Brå 2008b:7

¹⁷ Brå 2008b:8

¹⁸ Borg Jansson, 2013:35

olika länder väljer att implementera samma lag samt att förstå varför trots alla internationella riktlinjer mot människohandel, döms bara ett fåtal.¹⁹ Sammanfattningsvis föreslår Borg Jansson att lagstiftningen för människohandel endast bör innehålla att gärningsmannen är medveten om och utnyttjar offrets utsatta situation. Hon poängterar dessutom att människohandel ofta nämns som en modern form av slaveri och föreslår att det endast ska finnas en lag som kommer använda enbart den ena eller båda termerna.²⁰

Det som är gemensamt i internationell och nationell forskning är forskarnas reflektioner kring komplexiteten bakom termen människohandel och lagstiftningen som definierar detta som brott.²¹ Många myndigheter i Sverige men också i t.ex. England får kritik i forskningen på grund av bristfällig kunskap i situationer som handlar om barn som varit utsatta för ett så pass grovt brott som människohandel är.²² Det som upprepas i forskning och litteratur kring ämnet människohandel för sexuella ändamål i Sverige, är den svåruppskattade statistiken på grund av att det handlar om en illegal verksamhet, det är många gånger ett gränsöverstridande brott, det är svårt att veta om offret är ett barn (dvs under 18) på grund av falska identitetshandlingar,²³ många anmäls för människohandel men döms sedan för människohandelsliknande brott mm.²⁴

Definitioner/Juridiska ramar

Människohandel

Sverige har en lag mot människohandel sedan 2002.²⁵ Denna lagen utvidgades 2004 från att endast inkludera människohandel för sexuella ändamål, till att innefatta all slags människohandel. Ytterligare en ändring gjordes i lagen år 2010 för att förstärka det straffrättsliga skyddet och för att effektivisera straffbestämmelsen. Den sista ändringen innebar

¹⁹ Borg Jansson, 2013:21

²⁰ Borg Jansson, 2013:364-366

²¹ Kelly, 2005, Tillsynsrapport 2013, Bokhari, 2008, Rikspolisstyrelsen 2009, 2010, 2011, 2012

²² Karlén 2009:70, Bokhari, 2008

²³ Karlén, 2009:61

²⁴ Rikspolisstyrelsen 2009, 2010, 2011,2012

²⁵ BrB 4 kap. 1a §

bland annat att om offret är under 18 måste inte tvång eller annat medel ha förekommit för att gärningsmannen ska kunna dömas och kontrollrekvisitet togs bort från barn. Utöver det så avskaffades kravet på dubbel straffbarhet, det vill säga att brottet kan bestraffas i Sverige fastän det har skett i ett annat land där människohandel inte är straffbart.

BrB 4 kap 1a §

Den som, i annat fall än som avses i 1 §, genom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med annat sådant otillbörligt medel rekryterar, transporterar, överför, inhyses eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, utdöms fängelse i högst fyra år.

26

Kommentar

Människohandel kan beskrivas som kedjebrottslighet då brottet omfattar flera olika led. Lagen täcker de brott som sker över landets gränser men även inom landet. Det finns inga krav på att offret måste förflyttas. De kriterier som måste uppfyllas för att någon ska bli dömd för människohandel är (i) att åtgärder tas för genomförandet av själva handeln t.ex. transport av människor, rekrytering, (ii) användning av ett otillbörligt medel för att få offret att underkasta eller foga sig, eller att gärningen avser ett barn och (iii) att det finns ett människohandelssyfte, det vill säga att syftet är att offret ska bli utnyttjat.

Koppleri

²⁶ Lag (2010:371)

Brottet människohandel kan ibland förväxlas med brottet koppleri.²⁷ Avgörande för om förövaren ska åtalas och dömas för människohandel och inte koppleri är om offrets frihet har kränkts. Koppleri gäller dessutom utnyttjandet och främjandet av någon annans prostitution medan människohandel innefattar även andra former av sexuell exploatering.

BrB 6 kap. 12 §

Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för koppleri till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, skall han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grovt koppleri till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan.²⁸

Kommentar

Koppleri avser enbart utnyttjande för sexuella ändamål. För koppleribrottet finns det inga särskilda regler som gäller barn. Vid grovt koppleri kan det röra sig om brottet liknar människohandel och särskilt om verksamheten är noggrant organiserad.

²⁷ BrB 6 kap. 12 §

²⁸ Lag (2005:90).

Definitionen barn i lagen

I lagen uttrycks det att 18-års-dagen är gränsen mellan barndom och vuxenskap, i förhållande till många samhällsliga rättigheter och skyldigheter.²⁹

Trovärdighet

Trovärdighet är en synonym till tillförlitlighet och syftar på egenskapen att vara värd förtroende för individens upplevelse och utsago av denna.³⁰

Syfte

I denna uppsats har jag valt att med hjälp av textanalys se närmare på domstolens syn på trovärdigheten av barn i människohandelsbrott i Sverige. Syftet med uppsatsen är att försöka klargöra vilka faktorer som har fått betydelse för domstolarnas bedömning i trovärdighetsfrågan för barnet. Jag vill se om härkomst, ålder, socioekonomisk bakgrund samt effekterna av den utsatta positionen barnet varit i under en kortare eller längre tidsperiod har uppmärksammas och tillåtits ta plats i domskälen.

Frågeställning

Mina frågeställningar är således:

- Hur underbygger Tingsrätten sitt resonemang vid bedömningen om barnets trovärdighet?
- Hur kan dessa resonemang förklaras utifrån ett intersektionalitets perspektiv samt det ideala-offret-teorin?

²⁹ FB kap 9 §1

³⁰ <http://dictionary.reference.com/>

Rättssociologisk koppling

Min utgångspunkt är att även andra omständigheter såsom socialt anseende och ålder spelar en roll för tingsrättens prövning utöver den aktuella rättsregeln.³¹ Det jag menar är att dessa omständigheter bidrar till att Tingsrätten reproducerar och därmed upprätthåller dem när de väljer att ta med dem i domskälen. Jag har därmed i essän intagit en kritisk inställning till om tingsrätten har eftersträvat likabehandling rörande trovärdighetsfrågan i målen. En annan rättssociologisk utgångspunkt är att dessa rättsliga avgöranden kan i viss utsträckning påverka andra samhällsförhållanden enligt Mathiesens andra utgångsposition i rättssociologin.³²

Problembeskrivning

Utgångspunkten för kriminaliseringen av människohandelsbrottet³³ är varje persons rätt till frihet och frid. Det som har fångat mitt intresse och gett inspiration till uppsatsens tema är diskussionen om att den reglering som avser människohandel, inte tycks fungera i rättsprocessen då den är för komplicerad, vilket resulterar i att åtal för människohandel blir ogillade.

Enligt vice chefsåklagaren vid internationella åklagarkammaren i Göteborg, Thomas Ahlstrand, finns det särskilt två anledningar till att just åtal för människohandel blir ogillade i högre utsträckning. Det handlar dels om att domstolarna ifrågasätter graden av kontroll som den åtalade haft över brottsoffret, dels att domstolarna inte bedömer brottsoffren som helt trovärdiga.³⁴ Han underbygger sitt uttalande i följande citat: *”Deras berättelser hänger inte alltid ihop och är inte alltid konsekventa eftersom det handlar om fattiga, osäkra, rädda och ofta unga kvinnor utan utbildning och utan trygg position i samhället, och som lever med risken att skadas eller dödas av dömda gärningsmän eller att stötas ut av sina egna.”*³⁵

³¹ Hydén, 2002: 60-62

³² Mathiesen, 2010:23

³³ BrB 4 kap. 1a §

³⁴ <http://www.svt.se/nyheter/sverige/fa-doms-for-manniskohandel>

³⁵ <http://www.svt.se/nyheter/sverige/fa-doms-for-manniskohandel>

Professorn i processrätt, Christian Diesen, nämner i en intervju att de utsattas berättelser oftast kan "skena", det vill säga att uppgifter som målsägandet uppger kan försämrans under processen och verka tappa verklighetsanknytning. Hon kopplar dessutom ihop offerrollen barnet har fått med trovärdigheten i människohandelsmål som vi kan se i citatet: *"Det händer att unga fastnar i offerrollen och förstärker den med grymma fantasier. Det leder till att domstolarna inte vågar lita på något som målsäganden har sagt och domen blir ofta friande."*³⁶

Urval och Begränsningar

För att på ett någorlunda sätt avgränsa min uppsats har jag valt att ha vissa begränsningar. De domar jag använt mig av är från 2009-2011 då det under den tidsperioden fler dömdes för människohandel eller människohandelsliknande brott i Sverige.

Anledningen till att jag väljer att inkludera människohandelsliknande brott, som till exempel grovt koppleri och koppleri, är att de finns enbart två fällande domar för människohandel, vilket inte är tillräckligt för analysen, och sedan två fällande domar för grovt koppleri och en fällande dom för koppleri. Jag använder dessutom en dom i vilken åtalet för människohandel ogillades och en där gärningspersonerna slutligen dömdes för stöld och förundersökningen gällande människohandel lades ner.

En annan begränsning i min uppsats är att jag använder mig av offer som är under 18 år och bedöms som barn i lagen då de har sämre kommunikationsmöjligheter och riskerar att misstros i större utsträckning och deras våldsutsatthet därmed att underskattas³⁷, det vill säga, att deras trovärdighet försämrans.

Domar är uppbyggda på det sättet att de inleds med en presentation av parterna, det följs av ett domslut, därefter kommer yrkandet och domskäl (domstolens motivering inför domslutet) och sedan får man läsa om påföljdsfrågan och skadeståndsfrågan. Den delen som analyseras i min uppsats är domskälen, vilka innehåller utdrag från förhören samt domstolens bedömning, då jag anser att resten är irrelevant i förhållande till min frågeställning.

³⁶ Engvall, 2013:121

³⁷http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/s%C3%A4rskild_s%C3%A5rbarhet/Sarskilt_utsatta_grupper_amnesguide/

Alla använda domar är från Tingsrätten. Endast ett fall överklagades till Hovrätten och där slogs Tingsrättens beslut fast, så jag använder mig av Tingsrättens dom då den är mer utförlig.

Datainsamling

Till denna uppsats använde jag mig av data i form av domar. Domar är offentliga handlingar i Sverige, som alla har rätt att del av, om de inte är sekretessbelagda. Domar beställer man genom att komma i kontakt med arkivet på respektive domstol där målet har avgjorts. För att beställa en dom måste man ange det unika målnummer domen gavs i rätten.³⁸ För att hitta och identifiera alla dessa domar som var relativa med uppsatsen använde jag mig av de lägesrapporter om människohandel som Rikskriminalpolisen lämnar till regeringen varje år.³⁹ I dessa lägesrapporter kan man finna målnummer för samtliga domar om människohandel eller människohandelsliknande brott som avkunnats under det aktuella året. Utifrån lägesrapporternas information beställde jag sedan domarna från de olika tingsrätterna. Beställningarna gjordes per telefon och skickades via mail till mig. Sedan har domarna skrivits ut och sparats i separata mappar under processen.

Metod

Genom att använda juridisk metod för att besvara frågeställningarna, kan vi få en bild av den gällande rättens teoretiska innehåll i domarna, men även till viss del det praktiska innehållet genom hur den gällande rätten tillämpas i målet. För att få en bättre bild av tillämpningen använde jag mig av textanalys där jag utgår ifrån ett rättssociologiskt perspektiv. Min utgångspunkt är att även andra omständigheter såsom härkomst, socioekonomisk bakgrund och ålder spelar en roll för tingsrättens prövning utöver den aktuella rättsregeln.⁴⁰

³⁸ www.domstol.se

³⁹ Rikspolisstyrelsen 2009, 2010, 2011

⁴⁰ Hydén 2002: 60-62

Jag har dessutom intagit en kritisk inställning till om tingsrätten har eftersträvat likabehandling i trovärdighetsfrågan i domarna. Det har jag gjort för att få en bild om hur parternas trovärdighet har påverkats av omständigheter som kan anses irrelevanta. Likabehandlingsprincipen uttrycks i 1 kap. 9 § RF, som slår fast att domstolar i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen och iaktta saklighet och opartiskhet i arbetet. Genom att använda kvalitativ textanalys som jag vidare har valt att inrikta mot en analysmetod som benämns diskursanalys kan vi se om rätten har möjliggjort att härkomst, socioekonomisk bakgrund och ålder fått påverka beslutet.⁴¹

Jag utgår dessutom av ett hermeneutiskt synsätt då jag försöker förstå, tolka och få fram domarnas/textens mening.⁴² För att klargöra hermeneutikens grunder kan jag nämna att hermeneutiken bygger på kopplingen som görs mellan en förståelse av texten och utifrån författarens synvinkel.⁴³ Den utgör ett perspektiv på analysen av dokument som bygger på betoningen av författarens synvinkel samt en sensitivitet inför kontexten.⁴⁴

Etik

Eftersom materialet som behandlades i denna uppsats kan karakteriseras som känsligt så förstördes alla domar efter inlämningen av arbetet. Av samma anledning har jag valt att fingera namnen med egna slumpmässigt valda namn. Slutligen vill jag klargöra att begreppet, gärningsman, är könsneutralt i arbetet och kan likaså vara en man som en kvinna.

Teori

Det ideala offret

Nils Christies teori om ett idealoffer har valts för att förklarar domstolens syn på trovärdigheten. Denna teori valdes för jag anser att det i människohandelsdomar eller människohandelsliknande

⁴¹ Bergström & Boréus, 2012:378-379

⁴² Bryman, 2011:507

⁴³ Bryman, 2011:508

⁴⁴ Bryman, 2011:508

domar framgår som ett problem att målsägande uppfyller bilden för ett idealt brottsoffer när det kommer till trovärdighetsfrågan. Enligt Christie ska den personen som utsätts för ett brott ha uppfyllt vissa egenskaper som gör denne till ett idealt offer. Den som blir utsatt för ett brott ska vid händelsen vara på väg till en icke-klandervärdig plats för att delta i ett respektabelt projekt. Brottsoffret ska även vara fysiskt svag och i underläge i förhållande till den främmande gärningspersonen.⁴⁵ Christie menar att de brottsutsatta personer som inte lever upp till denna bild riskerar att inte bli sedda som ett idealt offer. Dock i domar som rör brott som människohandel och människohandelsliknande brott, anses de uppfyllda egenskaper av ett idealt offer som rekvisit som minskar offrets trovärdighet.

Intersektionalitet

Intersektionaliteten brukas i denna uppsats då den i analysen kan användas som ett medel till att analysera den strukturella diskrimineringen i de domar som har valts ut, som visar hur diskriminerande praktiker artikuleras i sociala samt rättsliga hierarkier baserade på etnicitet och ålder. Begreppet intersektionalitet skapades av Kimberlé Crenshaw under slutet av 1980-talet och sedan vidareutvecklades av Paulina de los Reyes. Intersektionalitet är ett begrepp som inkluderar andra faktorer utöver kön som spelar in i en diskriminering, exempelvis etnicitet, ålder, klass eller sexualitet.⁴⁶ Dessa andra diskrimineringsfaktorer är enligt intersektionalitetsperspektivets synsätt varken fixerade eller essentiella kategorier, utan sociala positioner som får mening i och genom människors handlingar i specifika institutionella sammanhang och historiska situationer.⁴⁷ Intersektionaliteten sätter makten i fokus och ifrågasätter den särskiljande logik som förhåller sig till maktutövandet utifrån uppfattningar av människors olika identiteter.⁴⁸ Utöver det sätter intersektionalitet också fokus på de komplexa relationer som i skuggan av den strukturella diskrimineringen neutraliserar olikhet och legitimerar underordningen.⁴⁹ Denna teori valdes då domstolarna visar en viss tveksamhet gällande offrens trovärdighet på grund av deras annorlunda härkomst, deras socioekonomiska

⁴⁵ Christie, 2001:48

⁴⁶ SOU 2005:41, s.233

⁴⁷ SOU 2005:41, s.234

⁴⁸ SOU 2005:41, s.234

⁴⁹ SOU 2005:41, s.234

bakgrund samt deras låga ålder, vilket leder till skapande av ojämlikhet utifrån verkan av dessa kategoriseringer.

Redovisning av domar och analys

Analysen kommer följa en viss struktur. Var och en av domarna kommer presenteras i en kort sammanfattning och sedan kommer de domskäl som anses påverkat barnets trovärdighet i målet analyseras utifrån valda teorier.

Misstänkt människohandelsbrott för sexuella ändamål av en flicka (B 5513-10)

En 14-årig flicka rymmer från ett familjehem där hon var placerad och tar sig till en förort i Malmö. Hon träffar en ung man och har samlag med honom på en toalett. Han var hennes första kund. Därefter har han arrangerat träffar med fler män som har utnyttjat flickan mot betalning. Hon har bland annat blivit transporterad till en klubblokal där hon i ett sidorum tog emot flera män under kvällens gång.

I domen framkommer det att flickan har en låg utvecklingsnivå och udda beteende för sin ålder. Hon är naiv, godtrogen och sätter alltid andra före sig själv. Hon har svårt att förstå skämt och ironi och blir lätt missförstådd. Hon kopierar andras beteenden, är sexuellt utagerande och har ett destruktivt/gränslöst beteende.

Åklagaren yrkade på människohandel men tingsrätten dömer till koppleri och flickans skadeståndsbegäran ogillas.

Analys av domskälen

Agnes låga utvecklingsnivå, hennes svårigheter att integrera med andra människor och kommunicera på ett adekvat sätt, den utsatta belägenhet samt det hjälplösa tillståndet hon

befann sig i gör henne till ett idealt offer. Dock i detta fall gör det inte henne mer trovärdig utan domstolen påstår motsatsen. Detta sker då hon anses vara traumatiserad efter det hon har blivit utsatt för, i kombination med hennes låga utvecklingsnivå och kommunikationsproblem, blir hon mindre trovärdig i rättsprocessen trots att hon svarat adekvat på ställda frågor.

Utöver brottet Agnes har blivit utsatt för har hon under de senaste åren blivit placerad på HVB-hem och omhändertagen med stöd av LVU. Hennes skolgång var anpassad och skedde med hjälp av specialpedagogiskt stöd. Detta anses vara ytterligare en utsatthet som har påverkat henne och räknas som en faktor som gör henne mindre trovärdig i rättsprocessen. Det vill säga att hennes bakgrund har påverkat domstolens syn på hennes trovärdighet vilket kan ses som en diskriminerande faktor enligt intersektionalitetsprincipen.

I journalanteckningarna från socialtjänsten framkommer det att Agnes utsagor ofta inte är trovärdiga då hon brukar ljuga, överdriva och berätta historier för att få uppmärksamhet. Det finns dock inget motiv för att hon falskeligen skulle vilja tillvita någon av de tilltalade för allvarliga brott. Hon har heller inte lämnat en spontan och sammanhållen berättelse utan uppgifterna har tillkommit efter hand. Berättelsen har varit detaljlös, speciellt de beskrivningar kring de olika sexualhandlingarna, och vissa uppgifter har även varit motstridiga. Man anser dock att en målsägande i mål av sexuella övergrepp inte på ett helt klart och detaljerat sätt förmår att redogöra för händelseförloppet och vara förståeligt. I detta fall medför hennes låga ålder och utvecklingsnivå att hon inte kan svara på samma sätt som en vuxen i en motsvarande situation.

Hennes redogörelser om de platser hon befunnit sig på samt detaljer stämmer väl överens med övrigas utsagor i utredningen. Det vill säga att hennes berättelse får stöd av övrig utredning och talar med styrka för att dessa uppgifter är riktiga.

De objektiva omständigheterna har inte varit optimala då utöver hennes låga utvecklingsnivå har hon varit påverkad av alkohol och eventuellt hasch.

Domstolen kommer slutligen fram till att Agnes inte kan ses som en trovärdig person. Oberoende av att oklarheter i hennes berättelse kan förklaras utifrån hennes låga ålder, person

och personliga förutsättningar samt målets karaktär bedöms det att hennes uppgifter inte utger en trovärdig berättelse. Denna berättelse kan då inte ensam läggas till grund för en fällande dom utan behöver övertygande stödbevisning.

Trots att hennes detaljlösa berättelser är en förståelig faktor, att hon svarat adekvat på alla frågor, att detaljer i hennes berättelse stämmer med övrigas utsagor i utredningen, att hon inte har ett motiv för att ange falska uppgifter har resten av domskälen större inverkan på om hon är trovärdig eller inte. Hennes låga ålder och utvecklingsnivå, informationen från socialtjänstens journal om att hon ofta ljuger och överdriver, hennes svårigheter att integrera med andra människor, att hon varit placerad på HVB-hem och att hon varit påverkad av alkohol och eventuellt hasch under händelserna är de omständigheter som gjort att hon i detta mål inte anses vara trovärdig. Man kan säga att hon är ett idealt offer då hon är svag och hennes låga ålder är en ytterligare faktor som påvisar detta. I rättsprocessen blir hon och i förlängning hennes berättelser diskriminerade på grund av hennes ålder och bakgrund, hennes låga sociala position får mening i denna rättsliga process, vilket finner stöd i intersektionalitetsperspektivets synsätt på andra diskrimineringsfaktorer.

Tre flickor utsatta för grovt koppleri (B 6645-08)

I denna dom åtalas en gärningsman för att ha utnyttjat minderåriga flickor sexuellt samt hjälpt dem att få kontakt med andra män som de har haft samlag med mot betalning. Brottet anses som grovt då han systematiskt kontaktat flickorna för att förmå dem att sälja sexuella tjänster och då utnyttjat deras utsatta situation då de var underåriga vid tillfället. Gärningsmannen har i vissa fall tagit flickorna till platser där flera köpare samtidigt har haft samlag med dem, så kallat "gang bang". Han har också förmått flera av flickorna att ha sexuellt umgänge med honom. Han utnyttjade ca 10 flickor på det viset men fyra av dem var vid den tidpunkten under 18 år och en av dem var endast 14 år.

Fyra personer blev åtalade i detta mål. Huvudgärningsmannen blev dömd för grovt koppleri samt köp av sexuell handling av barn och köp av sexuell tjänst.

Analys av domskälen

Den första flickan, Ida, var 17 år vid tillfället. Hon har lämnat uppgifter om en hel serie av händelser och det ligger i sakens natur att det kan vara svårt att i detaljerna skilja den ena händelsen från den andra. För den anledningen bedömer domstolen henne inte som mindre trovärdig. Ida medverkade upprepade gånger på så kallade "gang bang-träffar" och annat sexuellt umgänge trots att den inledande träffen upplevdes som negativ och icke njutbar. Eftersom något tvång inte visats förekommit frågar sig domstolen hur hennes beteende kan förklaras och om händelserna verkligen var en negativ upplevelse. Där anser domstolen att Ida inte är lika trovärdig. Eftersom gärningsmannen har främjat Ida att ha tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning gjorde han sig skyldig till koppleri. Det betyder att Idas berättelse är mer trovärdig än gärningsmannens.

Bella, som var endast 14 år vid tillfället, har beskrivit fem olika fall av "gang bang-träffar" vilka hon tagit del av mot ersättning. Gärningsmannen förnekar sin medverkan vid alla dessa fem moment. Bella anses dock vara trovärdig då hon på detaljerat sätt berättat vad som hänt och hennes utsagor ligger väl i linje med vad andra målsägande har berättat. I detta fall är Bella mer trovärdig än gärningsmannen och åtalet för koppleri styrks.

Elin är den tredje minderåriga flickan, hon var 17 år vid tillfället. I Elins fall har gärningspersonen gett ut hennes telefonnummer till andra män med syfte att dessa män kunde ringa, avtala plats och tid, för att vidare köpa sex av henne. Det vill säga att gärningsmannen försökt främja att Elin skulle ha tillfälliga sexuella förbindelser med andra män. Gärningsmannen förnekar än en gång sin medverkan. Elin bedöms dock mer trovärdig då hennes berättelse är detaljrik och stämmer dessutom med övrig bevisning, som till exempel information från tömningen av hennes mobil. Här bedöms Elin som mer trovärdig än gärningsmannen och hans handlingar bedöms som koppleri.

Jenny, som också var 17 år vid tillfället, skickade några bilder på sig själv till gärningsmannen. Gärningsmannen har senare sänt vidare dessa bilder till eventuella köpare. Planer har slutligen stupat på grund av de intresserade männen dragit sig ur. Detta fall styrks efter avlyssnade sms- och telefontrafiken mellan gärningsmannen och Jenny samt gärningsmannen och de eventuella

köparna som påvisar att gärningsmannen försökt sälja Jenny. Frågan om Jenny är trovärdig kommer upp och på grund av övrig bevisning anses hon vara trovärdig. Gärningsmannens agerande bedöms som försök till koppleri.

Gärningsmannen har i dessa fall utnyttjat ungdom och oerfarenhet för egna syften samt utnyttjat att många av flickorna hade personliga problem, som dålig ekonomi eller narkotikamissbruk. Han har sagt till flickorna att "gang bang-träffar" är ett lätt sätt att tjäna pengar och att träffarna skulle ske på flickornas villkor. Genom flickornas berättelser framkommer det att detta inte varit riktigt då flickorna berättat att de var helt utlämnade vid träffarna till männens godtycke och att de inte kunde påverka händelseförloppet. Eftersom han var medveten om flickornas utsatta situationer och hänsynslöst utnyttjat detta bedöms hans handlingar som grovt koppleri.

I denna dom ser vi att flickorna bedöms som trovärdiga. Endast Idas upprepade medverkan i "gang bang-träffar" trots hennes inledande negativa och icke njutbar upplevelse får domstolen att bedöma henne som lite mindre trovärdig. Flickorna i denna dom kan ses som ideala offer på grund av att de var minderåriga, de befann sig i en utsatt situation och deras personliga problem gjorde att de sökte sig till gärningsmannen, vilket till slut gjorde att domstolen såg dem som mer trovärdiga och ledde till en fällande dom. I detta fall påverkade inte deras låga ålder domstolens syn på om de var trovärdiga eller inte. Detta skedde då deras berättelser var detaljerade och fann stöd i övrig bevisning, som till exempel avlyssnad sms- och telefontrafik. Faktumet att gärningsmannen förnekade alla händelser ledde dessutom till att endast flickornas berättelser kunde bedömmas och fick inte en motsägelsefull berättelse från gärningsmannens sida, vilket resulterade i att flickorna blev mer trovärdiga.

Flicka utsatt för människohandel för sexuella ändamål (B 19658-09)

En flicka, 16 år, som levde i Nigeria under fattiga förhållanden blev erbjuden av en släkting att komma till Sverige. Hon förstod vid den punkten inte varför hon skulle åka till Sverige men hon

ville gärna göra den resan. Genom två olika voodoceremonier förband hon sig att betala tillbaka kostnaden som uppgick till 60.000 euro till dem som bekostat hennes resa. Hon visste inte hur mycket pengar detta var och visste heller inte att hon skulle betala tillbaka genom att prostituera sig. Hon kom till Malmö och hon hade sin första kund inom en vecka. Utöver det annonserades hon ut på nätet under olika namn. När hon blev för känd i Malmö blev hon flyttad till Stockholm. Flickans sexsäljande administrerades av en kvinna, som är huvudåtalad i fallet, samt olika män och kvinnor som bland annat ordnade med transport till de olika männen. De pengar hon tjänade från sexsäljandet gav hon till den huvudåtalade kvinnan som skrev av hennes skuld på ett sätt flickan inte hade kontroll över. Flickan hade ingen möjlighet att kontrollera hennes liv så länge hon var under den huvudåtalade kvinnans kontroll. Flickan blev ofta illa behandlad, slagen och misshandlad av kunder men även av de personer hon var inhyst hos. Den huvudåtalade kvinnan dömdes från människohandel. De övriga åtalade i fallet blev dömda för medhjälp till människohandel och koppleri.

Analys av domskälen

Det uppkommer en viss tveksamhet gällande Emilys ålder. Hon påstår att hon under händelserna var 16 år. Dock så har hon en utbildning och arbetslivserfarenhet. Hon förklarar att för dem som inte är närmre bekanta med Nigerias förhållanden kan tro att hon är äldre. Emily har också i avlyssnade telefonsamtal med hennes mamma uttalat sig olika om sin ålder. Trots denna information som visar på att hon kan ha varit äldre än 16 år vid tillfället bedömer tingsrätten att hon är trovärdig då hon på ett konsekvent och trovärdigt sätt berättat att hon var 16 år när hon kom till Sverige samt att olika åtalade personer i fallet benämner henne som "barnet" i avlyssnade telefonsamtal.

Gärningspåståendet, som avser händelserna i Afrika samt transportereringen av Emily till Europa, är tilltron till hennes berättelse av avgörande betydelse, eftersom det saknas bevisning utöver dessa berättelser. Emily har överlag givit ett trovärdigt intryck i domstolen. Hennes berättelse ger intrycket av att den är självupplevd och hon har tvekat inför de mera fasaväckande detaljerna. Några motsägelser av betydelse har inte framkommit mellan Emilys berättelse och annan bevisning. Dock så finns det motsägelser mellan vad hon uppgivit tidigt under

förundersökningen och vad hon senare berättat i polisförhör och inför tingsrätten. Tingsrätten finner henne trovärdig angående transportereringen till Europa.

Angående voodooceremonierna som ägde rum i Afrika innan Emily transporterades till Sverige, vilka dessutom försatte Emily i ett lydnads- och skuldförhållande till den huvudåtalade kvinnan, ger Emily intrycket av att hennes berättelse är självupplevd vilket fortsättningsvis gör henne trovärdig i denna fråga. Detta finner även stöd i avlyssnade telefonsamtal mellan den huvudåtalade kvinnan och andra medverkande i fallet där det framkommer att dessa voodooceremonier var ett standardförförande som den huvudåtalade personen tillämpar när hon transporterar flickor till Europa.

Emilys berättelse om hur flygresan till Europa gick till är särpräglad och detaljrik så domstolen anser att det är svårt att föreställa sig att den inte är självupplevd. De finner Emilys berättelse trovärdig. När det gäller Emilys ankomst till Sverige styrks hennes berättelse av det polisen har hittat efter en husrannsakan som skedde i lägenheten Emilys angett att hon bodde i Malmö samt stämmer väl överens med andras berättelser i fallet. Emilys berättelse angående det är också trovärdig.

Det som minskar Emilys trovärdighet är att hon under denna tid var inhyst i lägenheter, först i Malmö och sedan i Stockholm, vilket har lett till att hon har mist tidsuppfattningen på grund av de förhållanden hon levde under. Det har resulterat i att några av de moment Emily har berättat om är i fel kronologisk ordning.

Det som har styrkt Emilys berättelse är att den huvudåtalade kvinnan har mist sin trovärdighet då det hon uppgav i hennes förhör samt i domstolen inte stämde överens med övrig bevisning som fanns.

Emily kommer från ett främmande land, kan inte språket, hon är minderårig, svag, lever under svåra förhållanden och den huvudåtalade kvinnan har kontroll över henne. Dessa faktorer har gjort Emily till ett idealt offer. Synen på henne som ett ideal offer i domstolen gjorde inga skillnader i bedömningen om hon var trovärdig eller inte. Det vi dock kan konstatera är att hennes trovärdighet minskade när etniska/traditionella faktorer, som till exempel att hon redan

hade en utbildning och arbetserfarenhet när hon var 16 år samt att hon utsattes för voodooceremoni som hon trodde förband henne för att betala tillbaka kostnaden för resan, vilket individer med olik bakgrund kan ha svårt att förstå. Det jag menar är att hon till en viss del blivit utsatt för en strukturell diskriminering på grund av hennes härkomst och traditionerna som följs där. På grund av denna diskriminering minskar hennes trovärdighet i målet vilket dock inte påverkade resultatet och ledde till en fällande dom av människohandel.

Flicka utsatt för människohandelsbrott för sexuella ändamål (B 3745-09)

Anna, som var 17 år vid tiden när gärningarna ägde rum, var uppväxt och bodde i en mindre stad i Slovakien. Hon hade redan vid denna unga ålder två barn varav det ena bodde på barnhem och väntade på att bli adopterat. Sociala myndigheter i Tjeckien hade utrett, efter en inkommande anmälan av grannarna, om Anna och hennes yngre syster var inblandade i prostitution. Annas mor hade medgett att hon hade kunskap om att Anna ibland gav sig ut på resa. Under en av dessa resor träffade Anna en man och hon bad honom om hjälp att resa hem. Mannen erbjöd henne då ett tillfälligt säsongsarbete. Han kände någon som drev en bar där hon kunde sova över. Baren ägdes av maffian och när hon kom dit informerade de henne att det var överenskommet att hon skulle utföra striptease där. När hon hörde det tog hon några spritflaskor och en liten summa pengar och gick därifrån. Därmed var hon skyldig maffian pengar och hon hade inte möjlighet att betala tillbaka summan, så hon bad mannen än en gång om hjälp att resa hem. I ett samtal Anna hade med sin mormor, som hon vanligen bodde hos, sa mormorn att maffian hade varit hemma hos henne och begärt 5.000 euro som Anna var skyldig dem. Anna förstod vid det tillfället att hon och hennes familj var hotad och bad mannen om hjälp, därefter följde hon med honom till Tyskland. I Tyskland arbetade hon som prostituerad på en bar för att kunna samla ihop pengar och betala av sin skuld till maffian. Eftersom hon var minderårig kunde hon inte få många kunder och då tog mannen henne till Danmark istället. Där träffade hon en bekant, Alin, och de kom överens om att de skulle tjäna pengar tillsammans på hans verksamhet i Sverige. Alin kände en man i Sverige som kunde inhysa dem. I den lägenheten tog hon emot män men blev även transporterad av Alin till andra män. Hon har beskrivit i förhör att hon blivit hotad och misshandlad. Anna kände sig bättre efter att hon hade vänt sig till polisen.

Mannen som hjälpte henne till Tyskland och sedan till Danmark och Alin blev dömda för människohandel.

Analys av domskälen

Angående upprinnelsen till händelserna skiljer sig Annas version från den version Alin har uppgett. Båda berättelserna innehåller omständigheter som anses främmande och invecklade. Dessa två versioner innehåller också flera gemensamma moment men Anna kan inte ses som mer trovärdig än Alin.

Anna blev ibland transporterad till kunder av Alin och en annan man, David. Hennes berättelse angående kontakterna med Alin men också David framstår som trovärdiga av tingsrätten och detta eftersom hennes uppgifter finner stöd i att vittnen sett Alin och David föra bort Anna i två olika bilar.

Tingsrätten saknade anledning till att ifrågasätta de uppgifter Anna har uppgett och hennes berättelse finner stöd av vad som övrigt förekommit.

Det vi kan se i detta fall är att Anna på grund av ekonomiska problem var inblandad i prostitution i hennes land vilket sedan efter olika omständigheter ledde till att hon blev transporterad till Tyskland, Danmark och slutligen till Sverige. Eftersom Anna själv var inblandad i denna verksamhet kan hon inte anses som mer trovärdig än Alin som senare främjade hennes prostitution i andra länder och slutligen gjorde sig skyldig till människohandel. Anna blir i detta fall diskriminerad på grund av henne socioekonomiska bakgrund i rättsprocessen. Dock så har Anna inte begått ett brott enligt svensk lag men det har Alin gjort, trots det anses han vara mer trovärdig än Anna.

Anna ses inte som ett idealt offer då hon på egen hand har blivit inblandad i denna situation. Det enda som ger henne en ideal offerstatus är hennes låga ålder, vilket dock inte nämndes i bedömningen av Annas trovärdighet.

I de fall Anna är trovärdig måste stödbevisning finnas. Endast hennes berättelse är inte tillräckligt trovärdig för att ensam stå till grund för att en fällande dom ska förekomma. Stödbevisningen hjälpte henne dock och gärningspersonerna blev dömda.

Flicka utsatt för grovt koppleri (B 1145-09)

Maria är en 14 årig flicka med mentala funktionshinder som är bosatt i Sverige. Hon har under cirka ett halvårs tid, utnyttjats till att sälja sex till ett stort antal män. Gärningsmännen är vid tidpunkten när brottet begås endast 16 och 18 år. De har förmedlat kunder till Maria och har transporterat henne till dessa. Det sexuella utnyttjandet har ibland skett i bilen de transporterat henne i och andra gånger hemma hos den yngsta gärningsmannen. Maria får ingen del av pengarna som gärningsmännen tar från hennes kunder. Maria berättar även att de flesta männen har använt kondom men att hon vid ett tillfälle blev gravid och efter att hon berättat detta för sin fostermamma och mamma, hjälpte de henne till ungdomsmottagningen för att göra abort.

Den yngsta gärningsmannen döms för grovt koppleri och den 18 årige gärningsmannen döms för koppleri.

Analys av domskälen

Marias begåvningsnivå är flera år lägre än andra i hennes ålder. Hennes personlighet och låga begåvningsnivå underlättade för gärningsmännen att utnyttja henne. Maria har under rättsprocessens gång lämnat ganska svävande uppgifter angående den närmre omfattningen av sexhandeln och i det avseendet bedömer de att hennes personliga förmåga har en viss betydelse. Trots detta konstaterade tingsrätten att Maria redogjorde på ett sammanhängande sätt vad som hade skett och att ingen anledning förelåg för att hennes uppgifter inte skulle kunna ligga till grund för och ha stor betydelse för bedömningen.

Vid en sammantagen bedömning av de uppgifter Maria har angivit vid huvudförhandlingen menade tingsrätten att hon gett ett trovärdigt intryck. Hon har på ett utlämnande sätt berättat

om sin situation och det fanns ingen anledning att betvivla hennes beskrivning av hennes tillvaro, hur hon upplevde den och att hon kände sig trängd och pressad under den tiden hon utnyttjades och även mått dåligt under den tiden och även senare.

Maria ses som ett idealt offer på grund av hennes låga ålder, hennes personlighet och begåvningsnivå samt hennes svaghet i jämförelse med gärningsmännen på grund av de förnämnda faktorerna. Eftersom hon dock berättade händelserna på ett sammanhängande sätt under hela rättsprocessen ses hon som trovärdig i målet. Man kunde tro att hennes låga ålder och speciellt hennes begåvningsnivå skulle lett till att hennes trovärdighet skulle minska drastiskt, vilket dock inte förekom. Utöver det så bedömdes gärningsmännens berättelser som inte trovärdiga vilket resulterade i att Marias mer trovärdiga berättelse låg till grund för bedömningen av händelsen och ledde slutligen till en fällande dom.

Misstänkt människohandel av flicka för sexuella ändamål (B 14880-10)

Frida, 15 år, gifte sig vid 13 års ålder i Rumänien, varvid hennes föräldrar erhöll "brudpris" motsvarande ca 70.000 kronor. Hela familjen bodde då hos Fridas mormor i en liten by. Mamman hade hört att det var lönsamt att tigga i Sverige och delar av familjen, samt Frida, kom till Sverige för första gången i januari 2010. Vid det tillfället bodde de i en lägenhet tillsammans med 38 andra personer. De kom till Sverige med syfte att tigga men eftersom gruppen inkluderade barn, inklusive Frida, kontaktades sociala myndigheter, och hela gruppen utvisades i februari samma år. Frida skiljde sig sommaren 2010 och hennes föräldrar nödgades betala tillbaka "brudpriset". Enligt mamman var det på Fridas initiativ de kom tillbaka till Sverige i september 2010. Frida tiggde i Stockholm och efter polisens spaning såg man att Frida gav pengarna till mamman. Frida hade dessutom vid ett tillfälle stulit matvaror som hon lämnat över till sin mamma utanför butiken. Mamman och Frida har senare angett att pengarna gavs till mamman med syfte att de skulle vidarebefordras till syskonen i Rumänien. Föräldrarna blev åtalade för människohandel men åtalet kunde inte bifallas.

Analys av domskälen

I detta fall gjorde Tingsrätten en bedömning av de videoinspelade förhören med Frida och kom fram till att hon var mycket kavat. Frida delade föräldrarnas miserabla livsvillkor och för dem var det en självklarhet att Frida skulle hjälpa till med familjens försörjning på ett sedvanligt sätt. De bedömde dessutom att hot, tvång eller exploatering inte hade förekommit.

Eftersom Frida bedömdes som aktiv, självständig, driftig och trovärdig i målet bedömdes berättelsen om att Frida var den som för övrigt tog initiativet till septemberresan till Sverige också som trovärdig. Det betyder att den transporter som beskrivs i lagen inte har förekommit, vilket är ett viktigt rekvisit som måste förekomma för att gärningsperson ska fällas för människohandel.

Fridas föräldrar utnyttjade hennes utsatta belägenhet och har tagit kontroll över henne i ett sammanhang som för henne ansågs som en situation i nödläge. Frida berättar dock att det var hennes val att komma till Sverige, att hon frivilligt gav mamman pengarna och att hon hade åkt tillbaka till Rumänien ifall hon inte trivdes under dessa omständigheter. Tingsrätten bedömde vid detta tillfälle att det Frida angav saknade realism då hon inte kunde ha klarat sig ensam som minderårig samt att hon var beroende av hennes föräldrar då de är hennes vårdnadshavare. Frida anses dock vara trovärdig i hennes utsagor trots avsaknaden av realism, vilket ledde till att Tingsrätten bedömde att föräldrarna inte hade kontroll över hennes handlande.

Frågan Tingsrätten slutligen bedömde var om hennes låga ålder var en omständighet som kunde fälla hennes föräldrar för människohandel. Hennes ålder föranledde slutligen ingen annan bedömning.

Oberoende av de svenska lagar samt Barnkonventionen, som föreskriver att vårdnadshavare måste tillse att den underåriga inte befinner sig i en situation som Fridas, annars ska de bifällas för människohandel, så resulterade Fridas trovärdighet i målet i att åtalet inte kunde bifällas.

I detta fall ses Frida inte som det ideala offret då hon själv tagit initiativet till resan, har själv satt sig i denna situation och ses inte som svag i situationen. Att Frida inte sågs som ett idealt offer kan möjligtvis ha hjälpt henne i trovärdighetsfrågan och gjort henne mer trovärdig i fallet då hennes psykiska status inte var påverkad av olika traumatiska motvilliga för henne upplevelser.

Angående diskriminering på grund av hennes ålder, härkomst eller socioekonomiska bakgrund framkommer inte i domskälen.

Misstänkt människohandel av flicka för sexuella ändamål (B 9980-11)

En 42-årig man åtalades i december 2011 för människohandel, försök till våldtäkt samt olaga hot och misshandel. Mannen hade smugglat en 16-årig rumänsk flicka, Mia, genom Europa i en personbil och sedan inhyst henne i en husvagn på en camping. Mia var hans styvdotter. Mia tvingades sedan att begå stölder, utsattes för våldtäktsförsök av mannen och blev även vid vissa tillfällen slagen i ansiktet. Mia tvingades bo i husvagnen under ständig bevakning och när hon fick gå ut var det för att hon skulle stjäla tobak och mat åt mannen. Dessa varor sålde mannen sedan vidare. Mannen dömdes för försök till våldtäkt men friades från övriga åtalspunkter.

Analys av domskälen

Mannens och Mias berättelser var liknande. Båda berättade att syftet med resan inte hade som syfte att Mia skulle begå stölder för mannens räkning. Båda påstår att det skedde eftersom mannens ekonomi försämrades och därmed inte kunde försörja Mia, då bestämde de att den enklaste lösningen var att Mia skulle börja begå stölder.

Deras berättelser skiljer sig åt i åtalspunkten gällande våldtäkterna. Mannen påstår att någon sexuell handling aldrig hade förekommit men efter ett DNA test fanns hans sperma på Mias kläder och underkläder. I detta fall anses Mia mer trovärdig än mannen och mannen mister sin trovärdighet i hela fallet.

Tingsrätten ansåg att åtalet för människohandel skulle ogillas då åklagaren inte angett att syftet med transporten och inhysningen just varit att stjäla varor, vilket dessutom finner stöd i Mias och mannens berättelser.

Mia ses delvis som ett idealt offer då hon var svag och har blivit utsatt för sexuella handlingar av mannen vilka hon inte kan klandras för, men hade själv bestämt att följa med mannen till Sverige samt stjäla för att försörja både mannen och även sig själv. Trots att hon blivit utsatt för

våldtäkt kunde hon beskriva händelserna i detalj och inget visade på att det hon sa inte var självupplevt. På grund av detta påverkades inte hennes trovärdighet i fallet, vilket dessutom ledde till att människohandelsåtalet inte bifölls.

Misstänkt människohandel av flicka för andra ändamål (B 1440-11)

I juni 2011 häktades tre personer från Rumänien då de var misstänkta för grov stöld. Misstankar fanns att en 14-årig rumänsk flicka, Sanne, som reste med gärningspersonerna tvingades stjäla för deras räkning. En förundersökning inleddes mot de misstänkta gärningspersonerna om människohandel för andra ändamål för att utreda om flickan tvingats följa med på resan i syfte att begå brott. Sanne omhändertogs av socialförvaltningen med stöd av LVU⁵⁰. Omhändertagandet av Sanne hävdades efter kammarrättens beslut och återförenades med sina föräldrar.

Förundersökningen om människohandel i Luleå lades ner av åklagaren i december 2011 med anledning att brottet inte kunde styrkas.

Analys av domskälen

Eftersom åtalet för människohandelsbrottet lades ner vid förundersökningen inkluderades inte den punkten i domen vilket resulterar i att det inte finns tillgängliga domskäl att analysera.

Slutsatser

Det finns idag få fällande domar om människohandel i Sverige. Anledningarna kan bero på flera omständigheter men några faktorer som bidrar är att lagstiftningen är komplicerad och svårtillämpad. Visserligen påvisas detta genom att vi ser att inom en tre års tidsperiod uppskattas det att det fanns 166 offer för människohandel, men bara fem fällande domar. Angående trovärdighetsfrågan i dessa fall ser vi att för barnens berättelser ska ses som trovärdiga måste de finna stöd i övrig bevisning, ifall berättelsen är motsägelsefull mot gärningspersonens.

⁵⁰ Lag för vård av unga (1990:52)

Om vi sammanfattar de analyserade domarna utifrån deras syn som ideala offer eller icke, kommer vi fram till att barnen sågs som ideala offer i fyra av de fem fällande domarna. Det var enbart i ett fall barnet inte sågs som idealt offer men ledde till fällande dom. I bedömningen om de var trovärdiga ser vi att i ett fall resulterade barnets syn som idealt offer till att det bedömdes som mindre trovärdigt, då det ansågs vara traumatiserat efter händelsen samt hade låg utvecklingsnivå och kommunikationsproblem. I två andra domar gör deras ideala offerstatus dem till mer trovärdiga eftersom deras berättelser finner stöd i övrig bevisning i målet. Och i ett fall gjorde barnets offerstatus inga skillnader i bedömningen av dennes trovärdighet. I två fall ser vi att barnen inte bedöms som ideala offer, av vilka det ena ledde till fällande dom och det andra inte. Det vi kommer fram till är att när barnet ses som idealt offer, bedöms det inte lika lätt som trovärdigt men det leder dock till en fällande dom.

Angående den strukturella diskrimineringen i dessa fall ser vi att den uppkommer i två domar. I den ena diskrimineras barnet på grund av dennes bakgrund samt ålder och i det andra fallet diskrimineras barnet på grund av etniska och traditionella faktorer. I båda dessa fall minskades deras trovärdighet i den rättsliga processen men ledde slutligen till fällande dom orsakat av instämmande övrig bevisning.

Det jag ville belysa och uppmärksamma är att det finns en tydlig problematik med fall som berör människohandelsbrott av barn. När det i ett land beräknas finnas 166 offer under en treårs period för ett visst brott, men enbart åtta har lett till rättslig prövning och fem till fällande dom, påvisas problematiken. Jag studerade bara trovärdigheten av barnen och hur bedömningen av denna påverkade domens resultat. Det är bara en del av problematiken då flera faktorer som till exempel svårtolkad lagstiftning, inblandade sociala myndigheter, få som anmäler m.m. påverkar och försvårar denna problematik. En samlad utredning av alla faktorer skulle vara ett intressant framtida forskningsarbete.

Källor

Litteratur

- Allain, Jean (2013) *Slavery in international law of human exploitation and trafficking*. Leiden, The Netherlands, 2013
- Bokhari, Farrah (2008) *Falling through the gaps: safeguarding children trafficked into the UK*. *Children and society*, 22, 201-211
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Borg Jansson, Dominika (2013) *Harmonizing national laws on human trafficking by implementing article 3 of the Palermo protocol-Problems and reform*. Uppsala universitet
- Brottsförebyggande rådet (Brå) (2008 b) *The organisation of human trafficking. A study of criminal involvement in sexual exploitation in Sweden, Finland and Estonia*. Rapport 2008:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Christie, Nils (2001). Det idealiska offret, i Åkerström, Malin och Sahlin, Ingrid (red.), 2001. Det motspänstiga offret, upplaga 1:7, Lund: Studentlitteratur AB
- ECPAT International (2006) *ECPAT Information booklet*, 2006
- Engvall, Caroline (2013) *Skuggbarn- Den okända sexhandeln med barn i Sverige*.
- Gozdzia, Elzbieta M., Collett, Elizabeth A. (2005) *Research on human trafficking in North America: A review of literature*. Institute for the study of international migration, Georgetown University, Washington DC, USA
- Hydén, Håkan (2002). *Rättssociologi som rättsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Karlén, Helena (2009) *Barnsexhandel-kommersiell sexuell exploatering av barn*. Stockholm 2009
- Kelly, Liz (2005) "You can find anything you want": a critical reflection on research on trafficking in persons within and into Europe. *International Migration*, 43(1/2), s.235-265.
- Lägesrapport 12, *Människohandel för sexuella och andra ändamål*, RPS rapport 2011.

- Mathiesen, Thomas (2010) *Rätten i samhället- En introduktion till rättssociologin*, Lund: Studentlitteratur, 2005
- Rikspolisstyrelsen, *Inspektion av polismyndigheternas förmåga att utreda om människohandel för sexuella ändamål och köp av sexuell tjänst*. Tillsynsrapport 2013.
- Rikspolisstyrelsen (2009) *Lägesrapport 10, Människohandel för sexuella och andra ändamål 2007-2008*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen
- Rikspolisstyrelsen (2010) *Lägesrapport 11, Människohandel för sexuella och andra ändamål 2009*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen
- Rikspolisstyrelsen (2011) *Lägesrapport 12, Människohandel för sexuella och andra ändamål 2010*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen
- Rikspolisstyrelsen (2012) *Lägesrapport 13, Människohandel för sexuella och andra ändamål 2011*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen
- SOU 2005:41, *Bortom Vi och Dom - Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. s.233-258

Lagrum

- BrB 4 kap. 1a § (människohandel)
- BrB 6 kap. 12 § (koppleri)
- FB kap 9 §1 (definition barn)

Domar

- B 5513-10
- B 6645-08
- B 19658-09
- B 3745-09
- B 1145-09
- B 14880-10
- B 9980-11
- B 1440-11

Tidsskrifter

- <http://www.svt.se/nyheter/sverige/fa-doms-for-manniskohandel> 2013-09-29

- <http://www.unicef.se/om-unicef/fakta-om-unicef-och-barns-rattigheter/fakta-om-barns-rattigheter/handel-med-barn>

- <http://dictionary.reference.com/>

- http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/s%C3%A4rskild_s%C3%A5rbarhet/Sarskilt_utsatta_grupper_amnesguide/

- www.domstol.se

Övriga källor

- Prop. 2009/10:152

